

**ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД УКООПСІЛКИ
«ПОЛТАВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЕКОНОМІКИ І ТОРГІВЛІ»**

ЗАТВЕРДЖЕНО

Наказ Вищого навчального закладу
Укоопспілки «Полтавський

університет економіки і торгівлі»

18 квітня 2019 року № 88-Н

Форма № П-2.03

Кафедра правознавства

**ПРОГРАМА
навчальної дисципліни
«ПРОФЕСІЙНА ЕТИКА»**

з підготовки здобувачів
другого (магістерського) рівня вищої освіти

Галузь знань	08 Право
--------------	----------

Спеціальність	081 Право
---------------	-----------

Освітньо-професійна програма	Право
------------------------------	-------

Полтава 2022 рік

Розробник/укладач програми:

Яна Волошина – к. ю. н., доцент кафедри правознавства
ВНЗ Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі»

Рецензенти програми:

Ігор Магновський – д. ю. н., професор, професор кафедри теорії та філософії права факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування Одеського державного університету внутрішніх справ

Олександр Кальян – к. ю. н., доцент, професор кафедри підприємництва і права Полтавського державного аграрного університету

Програма навчальної дисципліни «Професійна етика» обговорена і схвалена на засіданні кафедри правознавства, протокол засідання кафедри від 29 серпня 2022 р. № 1.

Завідувач (начальник) кафедри правознавства
д. ю. н., професор

 Галина ЛАВРИК

ПОГОДЖЕНО

Гарант освітньо-професійної програми «Право»
другого (магістерського) рівня вищої освіти
зі спеціальності 081 Право

д. ю. н., професор

 Галина ЛАВРИК

Анотація навчальної дисципліни

Будь-яка професійна діяльність, яка пов'язана з постійним спілкуванням з людьми, утворює складну систему моральних взаємовідносин з колегами, клієнтами, суспільством, представниками органів влади. Така система взаємоперехідних і взаємозумовлених відносин вивчається професійною етикою, яка визначає причетність людини до свого професійного обов'язку.

Наразі роль професійної етики юриста набуває особливої актуальності, що зумовлено зміцненням моральних засад його діяльності та підвищенням якості надання юридичних послуг. Мораль є підґрунтям розвитку духовної сутності життя людини та суспільства. Моральна культура юриста є фактором підвищених моральних вимог до правника, головним обов'язком якого є утвердження універсальних моральних цінностей у суспільні відносини з метою забезпечення прав людини як основної цінності. Сучасні тенденції розвитку суспільства неможливо уявити без існування знань з етики.

Предметом навчальної дисципліни «Професійна етика» є етичні відносини, які виникають у процесі роботи юриста з клієнтами, колегами, представниками органів влади, їх посадовими та службовими особами, членами суспільства, а також система моральних принципів, приписів, заповідей і норм стосовно особливостей юридичної діяльності, етична свідомість та етичні дії представника правничої професії.

Метою викладання навчальної дисципліни «Професійна етика» є формування у студентів цілісної системи знань про предмет та основні категорії етичної теорії, основні принципи і норми професійної етики правничої професії; набуття майбутніми фахівцями умінь з етичної комунікації у фаховій діяльності, її використання у роботі; формування навичок реалізації професійної етики на практиці; розкриття сутності етичних проблем роботи правника з різними категоріями клієнтів і колегами.

Зміст навчальної дисципліни розкривається у таких темах: Етика як філософська наука. Історія розвитку етичних вчень. Категоріальний апарат сучасної етики та його практичне значення. Професійна честь і професійна гідність як ключові цінності у структурі моральної свідомості. Професійна етика: сутність, основні принципи та категорії. Діловий (службовий) етикет. Професійний такт і етика ділового спілкування. Актуальні морально-правові проблеми сучасного суспільства. Юридична етика як вид професійної етики. Нормативно-

правова основа етичних засад професійної діяльності. Загальні етичні вимоги до адвоката. Загальні етичні вимоги до нотаріуса. Загальні етичні вимоги до судді. Загальні етичні вимоги до професійної поведінки прокурора. Деформації професійної свідомості представника правничої професії.

Abstract of the discipline

Any professional activity that involves constant communication with people creates a complex system of moral relationships with colleagues, clients, society, and government representatives. Such a system of mutually transitory and mutually conditioned relationships is studied by professional ethics, which determines a person's involvement in his or her professional duty.

Currently, the role of a lawyer's professional ethics is gaining particular relevance due to the strengthening of the moral foundations of his activity and the improvement of the quality of the legal services provision. Morality is the foundation for the development of the spiritual essence of human life and society. The moral culture of a lawyer is a factor in increased moral requirements for a lawyer, whose main duty is to promote universal moral values in social relations to ensure human rights as the basic value. Modern trends in the development of society cannot be imagined without the existence of knowledge of ethics.

The subject of the academic discipline "Professional Ethics" is the ethical relationships that arise in the process of a lawyer's work with clients, colleagues, government representatives, their official and service personnel, members of society, as well as the system of moral principles, prescriptions, commandments, and norms regarding the peculiarities of legal activity, ethical consciousness, and ethical actions of a representative of legal profession.

The purpose of teaching the academic discipline "Professional ethics" is to form the students' holistic system of knowledge about the subject and the main categories of ethical theory, the basic principles and norms of professional ethics of the legal profession; acquisition by future specialists of ethical communication skills in practice and their use in work; formation of skills for the implementation of professional ethics in practice; revealing the essence of the ethical problems of a lawyer's work with various categories of clients and colleagues.

The content of the course is presented in the following topics: Ethics as a philosophical science. The history of the development of ethical

teachings. The categorical framework of modern ethics and its practical significance. Professional honor and dignity as key values in the structure of moral consciousness. Professional ethics: essence, basic principles, and categories. Business (official) etiquette. Professional tact and business communication ethics. Relevant moral and legal issues of modern society. Legal ethics as a type of professional ethics. The normative and legal basis of ethical principles in professional activity. General ethical requirements for a lawyer. General ethical requirements for a notary. General ethical requirements for a judge. General ethical requirements for the professional conduct of a prosecutor. Deformations of professional consciousness of the legal profession representative.

Anotace vědecké disciplíny

Jakákoli profesní spolupráce, která je spojena s neustálou komunikací s lidmi, vytváří mezilidské vztahy s kolegy, klienty, společnostmi, zástupci úřadů. Takový systém vzájemných vztahů a vztahů je zkoumán profesní etikou, která určuje zapojení člověka do jeho profesní povinnosti.

Úloha profesní etiky advokáta nyní nabývá zvláštního významu, což je podmíněno posilováním morálních zásad jeho činnosti a zvyšováním kvality poskytování právních služeb. Morálka je základem duchovního rozvoje lidského života a cviků. Morální kultura právníka je faktorem zvýšených morálních požadavků na právníka, jehož hlavní povinností je prosazovat univerzální morální hodnoty do společenských vztahů s cílem zajistit lidská práva jako základní hodnotu. Současné trendy ve vývoji společnosti si nelze představit bez existence znalostí etiky.

Předmětem studijní disciplíny „Profesní etika“ jsou etické vztahy, které vznikají v průběhu práce právníka s klienty, kolegy, zástupci orgánů, jejich úředníky a úředníky, členy společnosti, jakož i systém morálních zásad, předpisů, předpisů a norem ve vztahu k charakteristice právní činnosti, etické vědomí a etické jednání zástupce advokátní profese.

Cílem výuky studijní disciplíny „Profesní etika“ je vytvořit u studentů ucelený systém znalostí o předmětu a základních kategoriích etické teorie, základních principech a normách profesní etiky advokátní profese; osvojit budoucí odborníky dovedností v oblasti etické komunikace v odborných činnostech, její využití při práci; utvářet dovednosti pro zavádění profesní etiky v praxi; odhalit podstatu etických problémů práce advokáta s různými kategoriemi klientů a kolegů.

Obsah studijní disciplíny se odhaluje v těchto tématech: Etika jako filozofická věda. Historie vývoje etických učen. Kategorický aparát

moderní etiky a její praktický význam. Profesní čest a profesní důstojnost jako klíčové hodnoty ve struktuře morálního vědomí. Profesní etika: esence, základní principy a kategorie. Podnikatelská (servisní) etiketa. Profesionální takt a etika obchodní komunikace. Aktuální morální a právní problémy moderní společnosti. Právní etika jako druh profesní etiky. Právní rámec etických zásad odborné činnosti. Obecné etické požadavky na advokáta. Obecné etické požadavky na notáře. Obecné etické požadavky na soudce. Obecné etické požadavky na profesionální chování státního zástupce. Deformace profesního vědomí zástupce právnické profese.

ВСТУП

Програма навчальної дисципліни «Професійна етика» укладена відповідно до освітньо-професійної програми «Право», розробленої на підставі стандарту вищої освіти зі спеціальності 081 Право галузі знань 08 Право для другого (магістерського) рівня вищої освіти, затвердженого та введеного в дію наказом Міністерства освіти і науки України від 20 липня 2022 року № 643.

Предметом вивчення навчальної дисципліни «Професійна етика» є етичні відносини, які виникають у процесі роботи юриста з клієнтами, колегами, представниками органів влади, їх посадовими та службовими особами, членами суспільства, а також система моральних принципів, приписів, заповідей і норм стосовно особливостей юридичної діяльності, етична свідомість та етичні дії представника правничої професії.

Метою викладання навчальної дисципліни «Професійна етика» є формування у студентів цілісної системи знань про предмет та основні категорії етичної теорії, основні принципи і норми професійної етики правничої професії; набуття майбутніми фахівцями умінь з етичної комунікації у фаховій діяльності, її використання у роботі; формування навичок реалізації професійної етики на практиці; розкриття сутності етичних проблем роботи правника з різними категоріями клієнтів і колегами.

Завданнями навчальної дисципліни є: засвоєння здобувачами вищої освіти теоретичних основ заснування фундаментальних принципів і концептуальних засад професійної етики юриста; набуття практичних навичок застосування етичних норм; формування уявлення про сучасний діловий етикет; сприяння розвитку професійної ідентичності; виховання почуття професійного і громадянського обов'язку, гуманності, толерантності, поважного ставлення до закону, чесності, відповідальності та інших моральних якостей, необхідних у професійній діяльності.

Вивчення навчальної дисципліни «Професійна етика» забезпечує формування загальних і спеціальних компетентностей та досягнення результатів навчання, визначених освітньо-професійною програмою «Право», розробленою на підставі стандарту вищої освіти зі спеціальності 081 Право галузі знань 08 Право для другого (магістерського) рівня вищої освіти.

Програмні компетентності відповідно до освітньо-професійної програми:

загальні:

- здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу (ЗК 1);
- здатність до адаптації та дії в новій ситуації (ЗК 4);
- здатність спілкуватися з представниками інших професійних груп різного рівня (з експертами з інших галузей знань/видів економічної діяльності) (ЗК 8);

спеціальні, фахові, предметні:

- здатність застосовувати медіацію та інші правові інструменти альтернативного позасудового розгляду та вирішення правових спорів (СК 8);
- здатність утверджувати етичні стандарти правничої діяльності, стандарти професійної незалежності та відповідальності правника (СК 12);
- здатність доносити до фахівців і нефахівців у сфері права інформацію, ідеї, зміст проблем та характер оптимальних рішень з належною аргументацією (СК 13);
- здатність аналізувати сучасні виклики і загрози для людини і суспільства, виявляти причини їх настання та можливі наслідки, усвідомлюючи свій професійний обов'язок і соціальну значущість (ДСК 16);

Програмні результати навчання відповідно до освітньо-професійної програми. В результаті освоєння дисципліни студент повинен:

- оцінювати природу та характер суспільних процесів і явищ, і виявляти розуміння меж та механізмів їх правового регулювання (ПРН 1);
- співвідносити сучасну систему цивілізаційних цінностей з правовими цінностями, принципами та професійними етичними стандартами (ПРН 2);
- обґрунтовано формулювати свою правову позицію, вміти опонувати, оцінювати докази та наводити переконливі аргументи (ПРН 6);
- оцінювати достовірність інформації та надійність джерел, ефективно опрацьовувати та використовувати інформацію для проведення наукових досліджень та практичної діяльності (ПРН 8);
- генерувати нові ідеї та використовувати сучасні технології у наданні правничих послуг (ПРН 9);

– брати продуктивну участь у розробці проектів нормативно-правових актів, обґрунтовувати суспільну обумовленість їх прийняття, прогнозувати результати їх впливу на відповідні суспільні відносини (ПРН 16);

– вміти ідентифікувати сучасні виклики і загрози для людини і суспільства, виконувати обов’язки щодо їх нівелювання та усунення з урахуванням етичних норм і принципів професійної діяльності (ДРН 18).

Навчальна дисципліна є **обов’язковою** у відповідності до навчального плану.

Форма підсумкового контролю знань – **залік**.

ПРОГРАМНИЙ ЗМІСТ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Модуль 1.

Загальна теорія етики як системи цінностей

Тема 1. Етика як філософська наука. Історія розвитку етичних вчень

Поняття загальної етики. Етика як «практична філософія». Етика як наука про мораль. Предмет та специфіка етики як науки. Основні завдання етики як науки, її призначення.

Генеza моралі як форми суспільної й особистісної свідомості. Сутність і концепції походження моралі. Мораль як основний вид соціальної регуляції людської поведінки. Мораль у контексті суспільних відносин. Сутність, структура та функції моралі. Загальна характеристика основних елементів моралі як цілісного соціального явища.

Загальнолюдська основа етики. Теоретичний та емпіричний рівні етичного знання. Етика, мораль, моральність: співвідношення понять через історію розвитку та становлення етичних вчень.

Історія та передумови виникнення етики. Внесок Арістотеля у розвиток етики. Ідеалістична етика Сократа. Етика Платона та її значення. Етичне вчення Епікура: основні цінності. Основні риси давньогрецької етичної думки.

Становлення етичного забезпечення професійної діяльності у західноєвропейському культурному просторі. Найперші форми етичної регламентації спеціалізованої діяльності. Етичні правила щодо юридичної діяльності у Давньому Римі. Характеристика основних аспектів професійної діяльності доби Середньовіччя. Виникнення перших професійно-етичних кодексів. Внесок М. Вебера у процес легітимації професій. Виникнення професійної етики як правил здійснення професійної діяльності та поведінки фахівця.

Тема 2. Категоріальний апарат сучасної етики та його практичне значення

Добро і зло як провідні категорії етики. Добро і зло – центральні категорії моралі. Ідеї утилітаризму Т. Гоббса, П.-А. Гольбаха, Дж. Бенґама. Етико-правові погляди у філософії І. Канта. Розвиток етичних ідей Г. Гегеля. Основні положення етики марксизму (К. Маркс, Ф. Енгельс). Інтуїтивістська етика Дж. Мура.

Совість, відповідальність і моральний вибір. Трагування понять «совість» і «сумління». Історія поняття сумління. Сумління як внутрішнє приймання норми добра і зла. Совість як усвідомлене почуття моральної відповідальності. Совість – здатність людини критично оцінювати свої дії та вчинки.

Відповідальність як категорія етики та права. Поняття відповідальності та етики відповідальності. Буття людини як відповідальність. Поняття, структура та категорії моральної відповідальності. Сутність і специфіка моральної відповідальності.

Особистість та її моральний вибір. Моральний вибір – акт моральної діяльності. Свобода морального вибору: умови, критерії, соціальне значення. Специфіка морального вибору людини.

Тема 3. Професійна честь і професійна гідність як ключові цінності у структурі моральної свідомості

Етика та етикет: співвідношення понять. Категорії «честь» і «гідність». Професійна честь як основа професійної гідності. Поняття професійної честі, її об'єктивні та суб'єктивні сторони. Особливості професійної честі юриста. Професійна честь і професійна гідність як показники моральної цінності людини та самооцінки своєї діяльності. Професійна честь і гідність юриста. Проблема професійної честі і особистої чесності.

Поняття та складові професіоналізму. Професіоналізм як одна із центральних категорій етики. Професіоналізм як здатність людини до виконання доцільної діяльності. Професіоналізм як моральна риса особистості. Показники ефективності професійної діяльності: результативні, процесуальні, комунікативні. Поняття та види професійної компетентності. Процес формування професіоналізму, чинники впливу на нього.

Тема 4. Професійна етика: сутність, основні принципи та категорії

Поняття і соціальна обумовленість професійної етики. Предмет і об'єкт професійної етики. Професійна етика як система цінностей, принципів і правил поведінки певної професійної спільноти. Функції та завдання професійної етики. Сутність і призначення професійної етики. Основні функції та завдання професійної етики. Основні види професійної етики. Кодекс поведінки як зміст професійної етики.

Основні принципи професійної етики – базові норми і вимоги. Справедливість, законність і гуманізм як основні принципи

професійної етики. Справедливість як соціально-філософська категорія. Поняття справедливості у сучасних наукових дослідженнях. Справедливість – основна правова цінність. Законність – принцип реального функціонування права. Законність як вимога верховенства права. Гарантії законності: поняття і види. Гуманізм як явище і філософське поняття. Поняття та основні риси гуманізму. Гуманізм як основоположна ідея сучасного правового світогляду.

Основні принципи і стандарти професійної етики юриста.

Відданість верховенству права та правам людини. Поняття «верховенство права». Верховенство права як конституційний принцип. Основні елементи принципу верховенства права. Особливості реалізації принципу верховенства права. Верховенство права як основний принцип професійної діяльності юристів. Повага до прав і свобод людини як запорука успішності юриста.

Незалежність, безсторонність та добросовісність. Розуміння категорії «професійна незалежність». Поняття незалежної професійної діяльності. Принцип незалежності у правничій професії. Основні складові принципу незалежності. Безсторонність як елемент справедливості. Безсторонність і неупередженість як етичні вимоги правничої професії. Нейтральність юриста – важлива складова професійної культури. Добросовісність як цінність. Добросовісність: поняття, складові та історія. Поняття добросовісності в етиці. Добросовісність у правничій професії.

Об'єктивність і недопущення конфлікту інтересів, вимоги щодо несумісності. Поняття об'єктивності в юридичній діяльності. Принцип об'єктивності у правничій професії. Поняття конфлікту інтересів, його види. Потенційні та реальні конфлікти інтересів. Характеристика основних складових конфлікту інтересів. Конфлікт інтересів крізь призму правничої професії. Конфлікт інтересів в антикорупційному законодавстві. Запобігання та способи врегулювання конфлікту інтересів. Принцип уникнення конфлікту інтересів у юридичній діяльності.

Конфіденційність та збереження професійної таємниці. Поняття конфіденційності. Принцип конфіденційності у роботі юриста. Професійна таємниця: поняття та характерні ознаки. Загальна характеристика та види професійної таємниці. Обов'язок юриста зберігати професійну таємницю. Правові наслідки порушення професійної таємниці.

Поняття та зміст професійної культури юриста. Професійна культура юриста та її значення. Питання цінностей в юриспруденції.

Система цінностей як складова частина професійної культури юриста. Формування системи цінностей юриста. Фактори формування системи цінностей і професійної культури юриста.

Поняття етики поведінки. Розмежування етичної та неетичної поведінки. Професійна етика юриста. Етичні принципи та стандарти поведінки юриста. Моделі етичної поведінки юриста. Загальні правила етичної поведінки представників правничої професії.

Тема 5. Діловий (службовий) етикет

Поняття і сутність ділового етикету. Основні функції та принципи ділового етикету. Діловий етикет: правила і норми. Професійний етикет та його особливості. Етикет професійної діяльності. Етика і репутація як важливі елементи юридичної практики. Юридичний етикет як складова частина духовної культури правника.

Професійна поведінка юриста. Правила поведінки юриста. Службова і позаслужбова поведінка юриста. Нормативно-правове регулювання професійної поведінки юриста. Законодавча регламентація позаслужбової поведінки юриста. Міжнародні стандарти професійної поведінки юриста.

Етичні засади взаємовідносин між правниками. Реагування на неетичну поведінку колег. Етичні аспекти відносин юриста з клієнтами. Основні правила поведінки у сфері «юрист-клієнт». Дотримання високих етичних стандартів на робочому місці і поза ним, офлайн та онлайн. Відповідальність юриста за порушення правил професійної етики. Дисциплінарна відповідальність правника за порушення етичних стандартів.

Тема 6. Професійний такт і етика ділового спілкування

Спілкування як інструмент професійної діяльності. Три сторони спілкування: комунікативна, інтерактивна, перспективна. Вербальне і невербальне спілкування. Невербальне спілкування та його види.

Класифікація видів спілкування: залежно від специфіки суб'єктів (особистість чи група), за кількісними характеристиками суб'єктів, за характером, за цільовою спрямованістю. Основні види спілкування: пізнавальне, переконуюче, експресивне, сугестивне, маніпулятивне, ритуальне. Технологічні особливості організації комунікативної дії. Основні підходи до класифікації функцій спілкування: інформаційно-комунікативний, регулятивно-комунікативний, афективно-комунікативний. Функції спілкування: спільна діяльність, пізнання

людьми одне одного, формування та розвиток міжособистісних взаємин.

Ділове спілкування як процес взаємодії ділових партнерів. Поняття та мета ділового спілкування. Форми ділового спілкування. Види ділового спілкування. Головні функції ділового спілкування. Етичні норми ділового спілкування. Основні принципи етики ділового спілкування: пунктуальність; конфіденційність; люб'язність, доброзичливість і привітність; увага до оточуючих; зовнішній вигляд; грамотність. Особливості та специфіка ділового спілкування. Спрямованість ділового спілкування. Цілі та мотиви ділового спілкування. Характеристика вимог до мовної комунікації у діловому середовищі.

Усне і письмове ділове спілкування. Діалогічні види спілкування. Бесіда як форма ділового спілкування. Основні види бесід, їх загальна характеристика. Структура ділової бесіди. Підготовка до ділової бесіди. Аргументація як спосіб переконання за допомогою логічних доказів. Поняття та види ділових нарад. Переговори як невід'ємна частина повсякденного життя. Підготовка і порядок ведення переговорів. Тактика і основні принципи переговорів. Методи ведення переговорів: варіаційний, метод інтеграції, компромісний. Поняття дискусії в етиці. Форми та правила проведення дискусій. Культура мовлення під час дискусії. Дебати: поняття, ознаки, методика проведення.

Стилі ділового спілкування, їх загальна характеристика. Авторитарний, демократичний і ліберальний стилі спілкування.

Етикет як культура спілкування. Етика ділового спілкування юриста. Правила поведінки та спілкування юристів. Особливості етикету професійного спілкування юриста.

Тема 7. Актуальні морально-правові проблеми сучасного суспільства

Мораль і право як основні соціальні регулятори. Критерії розмежування моралі та права. Взаємодія моралі та права у процесі правозастосування. Поняття і сутність юридичного моралізму. Ідея правового лібералізму, його представники. Суперечності взаємодії моралі та права у сучасному суспільстві. Проблеми формування моралі та духовного світу людини. Сучасний стан формування та розв'язання морально-правових проблем.

Біоетика як розділ прикладної етики. Поняття та предмет сучасної біоетики. Основні принципи сучасної біоетики. Біоетика як новий

погляд на морально-правові проблеми сучасності. Співвідношення біоетики і права.

Евтаназія – право на смерть. Етичні аспекти евтаназії. Релігійний погляд на евтаназію. Евтаназія у правовому вимірі. Питання легалізації евтаназії в Україні. Міжнародно-правове регулювання евтаназії в іноземних країнах. Евтаназія як морально-правова проблема.

Естетика здоров'я та здоровий спосіб життя як цінність сучасності. Поняття здоров'я і здорового способу життя. Естетичні та моральні засади здоров'я. Сучасне уявлення про здоров'я і соціальне благополуччя. Здоровий спосіб життя як концепція життєдіяльності людини. Основи здорового способу життя. Характеристика принципів здорового способу життя. Роль здорового способу життя як фактору успіху людини у соціальній і професійній сферах.

Модуль 2.

Етичні стандарти правничої діяльності

Тема 8. Юридична етика як вид професійної етики

Професія юриста як своєрідний вид соціальної діяльності. Специфіка та особливості правничої професії. Місце і роль професії юриста у суспільстві. Характеристика основних видів правничої професії.

Юридична етика як вид професійної етики. Юридична (правова) етика: поняття та функції. Предмет і завдання юридичної етики. Структура, види і норми юридичної етики. Значення юридичної етики.

Джерела професійної етики правника. Відмінність юридичної етики й етики права.

Тема 9. Нормативно-правова основа етичних засад професійної діяльності

Морально-етична та ціннісна основа норм міжнародного і вітчизняного законодавства у професійній етиці правників. Втілення основних принципів професійної етики у нормативно-правових документах. Етичний кодекс у професійній діяльності юриста.

Національні стандарти правничої діяльності. Етимологія поняття стандарту правничої діяльності. Джерела правничої етики в Україні. Деонтологічні кодекси професійних груп юристів. Підзаконні нормативно-правові акти, які регулюють професійну діяльність правника.

Міжнародні стандарти професійної діяльності юристів. Загальний кодекс правил для адвокатів країн Європейського Співтовариства (1988 р.). Стандарти незалежності юридичної професії Міжнародної асоціації юристів (1990 р.). Кодекс поведінки посадових осіб з підтримання правопорядку (1979 р.). Рекомендація № (94) 12 «Незалежність, дієвість та роль суддів» (ухвалена Комітетом Міністрів Ради Європи на 518 засіданні заступників міністрів 13.10.1994 р.). Європейська хартія про закон «Про статус суддів» (1998 р.). Стандарти професійної відповідальності та виклад основних обов'язків та прав прокурорів (1999 р.). Рекомендація № 2000/19 щодо ролі прокуратури у системі кримінального судочинства (2000 р.). Європейські інструкції з питань етики та поведінки прокурорів (Будапештські принципи) (2005 р.).

Тема 10. Загальні етичні вимоги до адвоката

Поняття адвокатської етики. Правила адвокатської етики. Загальна характеристика основних принципів адвокатської етики. Незалежність та свобода адвоката у здійсненні адвокатської діяльності. Дотримання принципу законності адвокатом. Пріоритет інтересів клієнта в адвокатській діяльності. Неприпустимість конфлікту інтересів як суперечності між особистими інтересами адвоката та його професійними правами і обов'язками перед клієнтом. Принцип конфіденційності – необхідна передумова довірчих відносин між адвокатом і клієнтом. Компетентність та добросовісність адвоката. Повага до адвокатської професії. Вимоги до рекламування адвокатської діяльності.

Відносини адвоката з клієнтами. Підстави для надання адвокатом правової допомоги. Етичні аспекти відносин адвоката з недієздатним (обмежено, частково дієздатним) клієнтом. Етичні аспекти відносин адвоката з клієнтом – юридичною особою. Етичні аспекти здійснення захисту за дорученням органу (установи), уповноваженого законом на надання безоплатної правової допомоги, або в разі залучення захисника для проведення окремої процесуальної дії.

Відносини адвоката з судом та іншими учасниками судового провадження. Етичні аспекти відносин адвоката з органами досудового розслідування та адміністративної юрисдикції. Етичні аспекти відносин адвоката з державними органами.

Загальні етичні засади та аспекти взаємин між адвокатами. Форми реагування адвоката на незаконні або неетичні дії іншого адвоката.

Дотримання принципу взаємної поваги між адвокатами. Принципи поведінки адвокатів у соціальних мережах. Відповідальність адвоката за порушення Правил адвокатської етики.

Тема 11. Загальні етичні вимоги до нотаріуса

Соціальні функції нотаріату. Моральні вимоги до нотаріуса.

Правила професійної етики нотаріусів України. Основні принципи професійної етики нотаріусів. Характеристика основних вимог до професійної етики нотаріуса. Публічність професійної діяльності нотаріуса. Незалежність та неупередженість нотаріуса при вчиненні нотаріальних дій. Особливості реалізації принципів верховенства права та законності у нотаріальній діяльності. Сутність принципу доступності нотаріальних дій і послуг. Безпосередність здійснення нотаріальної діяльності. Поняття нотаріальної таємниці та принцип конфіденційності: аспекти співвідношення. Межі нотаріальної таємниці. Конфіденційність правовідносин нотаріуса та зацікавлених осіб.

Морально-етичні стандарти поведінки нотаріуса. Особисті якості нотаріуса. Справедливість, об'єктивність і чесність – ключові якості нотаріуса. Морально-етичні зобов'язання нотаріуса. Професійна та суспільна мораль нотаріуса. Правила поведінки нотаріуса при вчиненні нотаріальних дій. Культура спілкування нотаріуса при здійсненні професійної діяльності: критерії та вимоги. Відповідальність нотаріуса за порушення етичних норм.

Тема 12. Загальні етичні вимоги до судді

Етична основа суддівської професії. Судова етика як галузь юридичної етики. Поняття та значення судової етики. Суспільне призначення суду. Моральні вимоги до судді. Правова і моральна відповідальність судді.

Етика судового процесу. Особливості реалізації принципу верховенства права у суддівській діяльності. Тактика допиту та мистецтво одержання інформації у ході судового засідання. Етична сторона допиту свідків, потерпілих, підсудних. Моральний аспект оцінки доказів. Значення моральних якостей судді у процесі оцінки доказів. Встановлення істини по справі та винесення справедливого рішення – основний обов'язок судді.

Поняття судової риторики. Призначення, роль та мистецтво судової риторики. Поняття та значення судової промови. Мета ораторського мистецтва. Судовий етикет: поняття та основні вимоги.

Правила етичної поведінки суддів. Дотримання правил етикету в судовому процесі. Правила поведінки працівників суду.

Кодекс суддівської етики. Поведінка судді під час здійснення правосуддя. Поняття судової помилки як порушення суддівської етики. Позасудова поведінка судді. Правила поведінки судді у соціальних мережах. Порушення етичних норм як підстава відповідальності судді.

Тема 13. Загальні етичні вимоги до професійної поведінки прокурора

Основні принципи професійної етики та поведінки прокурорів: верховенства права та законності; поваги до прав і свобод людини і громадянина, недопущення дискримінації; незалежності та самостійності; політичної нейтральності; презумпції невинуватості; справедливості, неупередженості та об'єктивності; професійної честі і гідності, формування довіри до прокуратури; прозорості службової діяльності, конфіденційності; утримання від виконання незаконних наказів та вказівок; недопущення конфлікту інтересів; компетентності та професіоналізму; доброчесності, зразковості поведінки та дисциплінованості; поваги до незалежності суддів. Правове регулювання відносин у сфері професійної етики та поведінки прокурорів.

Основні вимоги до позаслужбової поведінки прокурора.

Взаємовідносини прокурора з органами державної влади та органами місцевого самоврядування. Взаємовідносини з правоохоронними органами. Взаємовідносини з органами судової влади. Взаємовідносини з іншими учасниками судочинства. Взаємовідносини із засобами масової інформації. Взаємовідносини у колективах прокуратур. Взаємовідносини керівного складу органів прокуратури з підпорядкованими працівниками. Взаємовідносини з громадянами.

Моральні норми та правила прокурорської етики. Роль професійної етики у діяльності прокурорів.

Особливості відповідальності прокурора за порушення Кодексу професійної етики та поведінки прокурорів. Оцінка дотримання прокурором норм професійної етики та поведінки.

Тема 14. Деформації професійної свідомості представника правничої професії

Професійна деформація у правничій професії. Поняття та ознаки професійної деформації правника. Форми та рівні професійної деформації юриста. Сутність і критерії професійної деформації представників юридичних професій.

Морально-професійна деформація особистості юриста: причини та шляхи попередження. Зовнішні та внутрішні фактори, що спричиняють деформацію у правників. Особливості правничої діяльності, які сприяють професійному вигоранню. Емоційне вигорання у юристів: поняття, причини та запобігання. Синдром емоційного вигорання. Засоби та шляхи попередження професійної деформації правника.

Правовий нігілізм як правове безкультур'я. Поняття та джерела правового нігілізму. Причини виникнення та етапи становлення правового нігілізму. Морально-етичний зміст правового нігілізму. Загальна характеристика форм прояву правового нігілізму. Правовий нігілізм в Україні як етична проблема.

Правовий та етичний нігілізм як прояви морально-професійної деформації. Профілактика морально-професійної деформації.

Моральна деформація юриста: причини, ознаки, попередження. Поняття етичного (морального) нігілізму. Етичний нігілізм як прояв деформації етичної культури правника. Роль юриста у подоланні етичного нігілізму.

РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ

Нормативно-правові акти:

1. Конституція України : прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30 (23. 07. 96). Ст. 141.

2. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 5 липня 2012 р. № 5076-VI. *Відомості Верховної Ради України*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17>.

3. Про виконавче провадження: Закон України від 2 червня 2016 р. № 1404-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1404-19>.

4. Про державну службу: Закон України від 10 грудня 2015 р. № 889-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19>.

5. Про Дисциплінарний статут органів внутрішніх справ України : Закон України від 22 лютого 2006 р. № 3460-IV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3460-15>.

6. Про запобігання корупції: Закон України від 14 жовтня 2014 р. № 1700-VII. *Відомості Верховної Ради України*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18>.

7. Про Національну поліцію: Закон України від 2 липня 2015 р. № 580-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19>.

8. Про нотаріат: Закон України від 2 вересня 1993 р. № 3425-XII. *Відомості Верховної Ради України*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3425-12>.

9. Про прокуратуру: Закон України від 14 жовтня 2014 р. № 1697-VII. *Відомості Верховної Ради України*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1697-18>.

10. Про соціальні послуги: Закон України від 17 січня 2019 р. № 2671-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19>.

11. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 2 червня 2016 р. № 1402-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19>.

12. Про затвердження Загальних правил етичної поведінки державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування:

наказ Міністерства юстиції України від 5 серпня 2016 р. № 158.
URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1203-16>.

13. Про затвердження Правил етичної поведінки поліцейських : наказ Міністерства внутрішніх справ України від 9 листопада 2016 р. № 1179. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1576-16>.

14. Про затвердження Правил етичної поведінки працівників апарату Міністерства юстиції України та його територіальних органів: наказ Міністерства юстиції України від 21 вересня 2017 р. № 2952/5. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1164-17>.

15. Про затвердження Правил професійної етики нотаріусів України : наказ Міністерства юстиції України від 7 червня 2021 р. № 2039/5. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0759-21#n7>.

16. Кодекс професійної етики та поведінки прокурорів : рішення Всеукраїнської конференції прокурорів від 27 квітня 2017 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0001900-17>.

17. Коментар до Кодексу суддівської етики : рішення Ради суддів України від 4 лютого 2016 р. № 1. URL : <http://rsu.gov.ua/ua/events/komentar-do-kodeksu-suddivskoi-etiki>.

18. Правила адвокатської етики : затв. Звітно-виборним з'їздом адвокатів України 9 червня 2017 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0001891-17>.

19. Про затвердження Кодексу суддівської етики : рішення XI чергового з'їзду суддів України від 22 лютого 2013 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0001415-13>.

20. Про затвердження Правил поведінки працівника суду : рішення Ради суддів України 6 лютого 2009 р. № 33. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/vr033414-09>.

21. Бангалорські принципи поведінки суддів від 19 травня 2006 р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_j67.

22. Європейська хартія про закон «Про статус суддів» : Хартія від 10 липня 1998 р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_236#Text.

23. Загальний кодекс правил для адвокатів країн Європейського Співтовариства від 1 жовтня 1988 р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_343.

24. Загальний кодекс правил для адвокатів країн Європейського Співтовариства від 1 жовтня 1988 р. : URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_343.

25. Кодекс поведінки посадових осіб з підтримання правопорядку : Резолюція № 34/169 Генеральної Асамблеї ООН від 17 грудня 1979 р.

URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_282.

26. Незалежність, дієвість та роль суддів : Рекомендація № (94) 12 Комітету Міністрів Ради Європи від 13 жовтня 1994 р.

URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_323.

27. Стандарти незалежності юридичної професії Міжнародної асоціації юристів від 1990 р. URL : <http://pravolib.pp.ua/ist-12--idz-ax247--nf-26.html>.

Основні рекомендовані джерела інформації:

28. Кацавєць Р. Професійна етика юриста : навчальний посібник. Київ : Алерта, 2017. 148 с.

29. Професійна етика : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / В. П. Бралатан, Л. В. Гуцаленко, Н. Г. Здирко ; Вінниц. держ. аграр. ун-т. Київ : Центр учбової л-ри, 2021. 252 с.

30. Професійна та корпоративна етика: навч. посіб. за ред. В. І. Панченко. Київ: ВПЦ «Київський університет», 2019. 436 с.

31. Фіолєвський Д. П. Юридична етика : підручник. 4-те вид. стереотип. Київ : Алерта, 2017. 286 с.

32. Юридична деонтологія. Від навчання до практики: навч. посіб. / Л. В. Радовецька, С. П. Ляковська, О. О. Тихомиров та ін. Київ : видавничий дім «Кондор», 2019. 296 с.

Додаткові рекомендовані джерела інформації:

33. Аболіна Т. Г., Нападиста В. Г., Рихліцька О. Д. та ін. Прикладна етика. Навч. посіб. / За наук. ред. Панченко В. І. Київ : «Центр учбової літератури», 2012. 392 с.

34. Бандурка О. М., Скакун О. Ф. Юридична деонтологія : підручник. Харків : Вид-во НУВС, 2008. 336 с.

35. Бєвзюк І. М. Професійна комунікативна компетентність майбутнього прокурора: навч. посіб. Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. Київ : Правова єдність: Алерта, 2014. 223 с.

36. Бєсчасний В. М., Кононенко Т. В., Сабельникова Т. М. Етикет і професійна етика поліцейського. Київ : ВД «Дакор», 2019. 216 с.

37. Василєвська Т. Е. Етика в публічній службі: підручник. Київ : НАДУ, 2018. 256 с.

38. Василевська Т. Е., Саламатов В. О. Етика державного службовця як засіб запобігання та протидії корупції: навч.-метод. Матеріали. Київ : НАДУ, 2011. 72 с.
39. Ведерніков Ю. А. Юридична деонтологія / Ю. А. Ведерніков, С. О. Кульбач, А. М. Кучук. Дніпропетровськ : Вид-во «Свідлер А. Л.», 2011. 206 с.
40. Вознюк Н. Етика: Навчальний посібник. Київ : Центр учбової літератури, 2019. 300 с.
41. Гребеньков Г. Ф. Юридична етика : навч. посіб. / Г. Ф. Гребеньков, Д. П. Фіолевський. Київ : Алерта, 2004. 209 с.
42. Гусарев С. Д. Юридична деонтологія (Основи юридичної діяльності) : навч. посіб. / С. Д. Гусарев, О. Д. Тихомиров. 3-тє вид., перероб. і доп. Київ : Знання, 2008. 495 с.
43. Діловий етикет: навчальний посібник для самостійного вивчення дисципліни / Уклад. Д. А. Мірошніченко, А. М. Зленко. Бориспіль : Ризографіка, 2019. 216 с.
44. Добросесність та етика : навч. посібник. для лекторів, які використовують університетські модулі E4J із питань добросесності та етики. Відень : ООН, 2021. 72 с.
45. Етика ділового спілкування : навч. посіб. / Т. Б. Гриценко, С. П. Гриценко, Т. Д. Іщенко та ін. Київ : Центр навчальної літератури, 2019. 344 с.
46. Етика ділового спілкування : навч. посібник / В. Г. Воронкова, А. Г. Беліченко, В. В. Мельник, М. А. Ажажа. Львів : Магнолія, 2021. 312 с.
47. Етика ділового спілкування : навч. посібник / за редакцією Т. Б. Гриценко, Т. Д. Іщенко, Т. Ф. Мельничук. Київ : Центр учбової літератури, 2019. 344 с.
48. Історія Західної філософії в контексті вчень про етику обов'язку, державу і право (Античність – друга половина ХІХ століття) : навч. посіб. для студентів ВНЗ / за заг. ред. В. В. Кузьменка; Дніпропетр. держ. ун-т внутр. справ. Київ : Хай-Тек Прес, 2013. 359 с.
49. Кацавець Р. С. Основи правової культури юриста : навч. посіб. Київ : Алерта, 2017. 132 с.
50. Кацавець Р. С. Юридична деонтологія : навч. посіб. Київ : Алерта, 2016. 126 с.
51. Козляковський П. А. Етика. Етика права. Етика юридичної діяльності : навч. посіб. / Козляковський П. А., Козляковський А. П.

[2-е вид., допов. і переробл.]. Миколаїв : Дизайн і поліграфія, 2012. 398 с.

52. Корпоративна культура: навчально-методичний посібник / за заг. ред. Т. І. Євтухової, Ю. В. Легенька. Київ : ДП «Укртехінформ», 2013. 185 с.

53. Кубрак О. В. Етика ділового та повсякденного спілкування. Київ : Університетська книга, 2019. 222 с.

54. Лозовой В. О. Професійна етика юриста. Національна юридична академія України ім. Ярослава Мудрого. Харків : Право, 2004. 172 с.

55. Ломачинська І.М. Основи корпоративної культури: навч. посіб. / І. М. Ломачинська, О. Д. Рихліцька, Н. В. Барна. Київ : Університет «Україна», 2011. 281 с.

56. Меліхова Ю. А. Морально-професійна культура судді: історія і сучасність : монографія. Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. Харків : Право, 2015. 217с.

57. Молдаван А. В. Юридична деонтологія : навч. посібник / А. В. Молдаван, Л. С. Богдан. Київ : Алерта, 2014. 222 с.

58. Панченко В. Етика. Естетика. К.: Центр навчальної літератури, 2019. 432 с.

59. Пентилюк, М. І. Ділове спілкування та культура мовлення : навчальний посібник / М. І. Пентилюк, І. І. Маруніч, І. В. Гайдаєнко. Київ : ЦУЛ, 2019. 224 с.

60. Петришин О. В. Юридична деонтологія: посіб. для підгот. до заліків та іспитів. Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. Харків : Право, 2017. 83 с.

61. Професійна етика юриста : навчально-методичний посібник (у схемах) / за наук. ред. проф. В. С. Бліхара. Львів : ПП «Арал», 2018. 108 с.

62. Скакун О. Ф. Юридична деонтологія : [підруч. для ВНЗ] / О. Ф. Скакун. Харків : Еспада, 2008. 390 с.

63. Сливка С. С. Юридична деонтологія : підручник / С. С. Сливка. Вид. 6-те. Київ : Атіка ; Харків : Право, 2015. 296 с.

64. Сливка С. С. Юридична деонтологія : підручник. Нац. ун-т «Львів. політехніка», Ін-т права та психології. 6- те вид. Київ : Атіка; Харків : Право, 2015. 295 с.

65. Сливка С. С. Юридична деонтологія Навчальний посібник / Київ : Атіка, 2008. 296 с.

66. Уманець О. В. Етикет у просторі спілкування та професійній діяльності юриста : навч. посіб. Харків : Колегіум, 2011. 147 с.

67. Ухач В. З. Юридична деонтологія і професійна етика: навчальний посібник. Тернопіль : Вектор, 2015. 335 с.
68. Шмоткін О. В. Юридична деонтологія : підручник / О. В. Шмоткін. Київ : Основа, 1995. 345 с.
69. Юридична деонтологія : навч. посіб. для підготовки до іспитів / І. В. Тетарчук. Київ, 2018. 158 с.
70. Юридична деонтологія : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / [А. Є. Шевченко та ін.]. Донецьк : Юго-Восток, 2013. 338 с.
71. Юридична деонтологія : навч. посібник / М. М. Пендюра, О. В. Дручек; МВС України, НАВС. Київ, 2015. 304 с.
72. Юридична деонтологія : Навчальний посібник / А. В. Молдован, К. Р. Добкіна, Є. М. Ключова. Київ : Алерта, 2016. 224 с.
73. Юридична деонтологія : навчальний посібник / І. Г. Богатирьов, П. В. Макушев, В. М. Торяник. Харків : Харків юридичний, 2009. 212 с.
74. Юридична деонтологія : підручник / С. П. Погребняк, О. О. Уварова, Г. О. Христова та ін.; за заг. ред. О. В. Петришина. Харків : Право, 2014. 248 с.
75. Юридична деонтологія : посіб. для підгот. до заліків та іспитів / О. В. Петришин, О. В. Зінченко. Харків : Право, 2018. 84 с.
76. Юридична деонтологія. Від навчання до практики : навч. посіб. / [Л. В. Радовецька, С. П. Лясковська, О. О. Тихомиров та ін.]. Київ : видавничий дім «Кондор», 2019. 296 с.